

"Minerallerin dichotomique yolla tayini, hakkında

. R. AKINCI, P.BRÉSSON'dan tercüme ederek «Maden» in 9-10 ve 11-12, nci sayılanında yayınlandığı ve Türk Yüksek Maden Mühendisleri Cemiyetine ayrıca broşür halinde bastırttığı «Minerallerin dichotomique yolla tayini» isimli eserle, dilimizde mâalesef pek kıt olan Mineraloji literatürüne hiç şüphe yok ki bir hizmette bulunmuş sayılabilir. Bu itibarla bizim burdaki tenkidimiz tercümandan ziyade müellife yöneltilmiştir, ..

Eserin başlangıç notunda" şöyle deniliyor :

«Tanıdığımız-mineraloji eserleri dokümantasyon için gayet iyidirler fakat etüd için fena sıralandıklarını zannediyoruz, -

^Hakikatte bu -eserler eşit olarak iki kısımdan mürekkeptir:' Birincisi minerallerin özellikleri ile meşgul olur ve bu özellikleri" • tayin v© takdir yollarını arar ; ikincisi mineral -cinslerini tarif ve -tavsif eder ; • bu usul tanınan bir mineralin etüdü istendiği takdirde mükemmeldir,

"« Yalnız bilinmeyen bir mineralle karşılaşınca-ki bu çok- vakit vâkidir - mineralin adını bulmak için yapılacak tecrübe ve aramalara kat'î bir şekil vermek için elde hiçbir metod bulunmaz, »

• Filhakika mineraloji öğretim kitapları («Lehrbuch») BRESSON¹- un izah ettiği şekilde tertiplenmiştir. Esasen bir öğretim, veya-dokümantasyon kitabı için başka bir tertip maksada uyamaz.'Fakat bu kitaplardan maada, muhtelif dillerde zaman zaman yayınlanmış, minerallerin sırf tayinleri için tertiplenmiş "eserler de mevcuttur ki, bittabi herbiri esaslı metodlara istinad etmektedir, İşte bu nevi eserlerin Fransız dilinde kıtlığı BRESSON'a yukarıdaki cümleleri yazdırmış olsa gerek.

On küsur seneden beri her fırsatta kullandığımız ve biltecrübe mümasil eserlere nisbetle iyi taraflarını tesbit etmiş bulunduğumuz

Tabellen zur Bestimmung von Mineralien (mit 7 Tafeln)

isimli-eserin müellifleri A/RITTMANN ve O.'GRUETTER eser«* Jerinin önsözünde, minerallerin tayini için şimdiye kadar kulla-

nîan ©serlerin umumiyetle ya sertlik, çizgi, özgül **ağırlık**, renk v.s. gibi küçük mineral tanelerinde tesbiti hayli müşkül makroskopik Özelliklere.göre, yahut ta, silikalarda tatbiki ekserî gayri-mümkün pirognostik ve mikroşimik usullere göre **tertiplenmiş**, optik metodların ise ihmale uğramış olduğunu anlatırlar. Bu bilgilerin vücuda getirmiş oldukları eserin benzerlerine nisbetle üstünlüğü, minerallerin tayini için bütün bu usulleri mezcetmesi ve tıpkı botanik tabelâlarında olduğu gibi, mineralleri gruplara ayırdıktan sonra dihotomik yolla tayinleri cihetine gidilmesi, neticesidir,

BRESSON'un tabelâsında işlenmiş en mühim iki hatâ,-optik özelliklerin kullanılmamış olması ve aranılan mineralin evvelâ bir grupta tesbit edilmemesi keyfiyettir. Optik metotlar kullanılmayınca bilhassa saydam minerallerin tayininde kimyasal usullerin tatbiki zarurî oluyor ki, silikatların büyük ekseriyetinde bu gayet zor ve pratik bakımdan gayri kabili tatbiktir. Tayini **icabeden** mineralin evvelâ' bir grupta tesbit edilmeyişi ise, tayinlisini genel olarak pek fazla uzatan ' gayet • mühim bir mahzurdur. Bize **öyle-gelıyor** ki BRESSON, **KITTMANN'la-GKUETTER'**in eserinden haberdar olmuş olsaydı tabelâsını şimdiki şeklinde tertiplemedi

BRESSON'un tabelâsının birçok yerinde minerallerin-en mühim Özelliği sertlikleri kabul edilmiş olup, bunların tırnakla, çelik v.s* ile çizilip çizilememeleri hususu tayinlerinde esas rolü oynamaktadır. Gerçi sertliğin tesbiti kristal düzlemlerinde hem basit, hem de çabuk bir ameliyedir^ fakat tayini icabeden mineral ekseriyetle agrega halinde bulunur ve bu' takdirde yapılabılır sertlik tayini genel olarak çok düşük, kıymetler verir* Bazan da bunun aksine, gayet kesif mineral agregalarına rastlanır; bunların- sertliği, mukavemetleri, neticesi, kristallerine nisbetle daha yüksek olarak bulunur« Havanın tesiri altında kalmış mineral parçalarında da sertlik tayini hiç doğru netice vermez. Görülüyor ki, basit olduğu mülâhazası ile. BRESSON tabelâsında önemli yer verilen minerallerin sertlik özelliği, bu tabelâyâ göre tayin yapanı bazan yarıyolda bırakacak veya yanlış sonuca vardıracaktır, •

R. AKINCI tercümesinin başında yazmış olduğu önsözde, bunun **jeolog**, mühendis^ kimyager^ prospektör, madenci, öğrenci gibi her aydın meslektaşın bu eseri elinde bir kılavuz olarak kullanabileceği kanaatini izhar ediyor. Biz ise biltecrübe, bu kadar

iyimser olunmaması icabettiği kanatindeyiz® Tabelâ kısmından ev* Yel esere birçok faydalı notlar konmuş olduğu halde, bilhassa kimyasal işlemlerin (kimyasal ve piagnostik) nasıl **yapılacağı**, bu hususta sık sık rastlanılan zorlukların nasıl yenileceği izah olunmamıştır. Teferruata girmek pek fazla yer alacağından **şunu'söy--**lemekle **yetjnelim** ki^ birçok noktalarda bu bakımdan hataya, **düşmemek**, yukarıda ÂKINOFnın saydığı meslektaşlardan ancak kimyager olanlara nasip olabilir.

Bu izahlarımızla BRESSON tabelâsının pratik kıymeti hakkında bir fikir vermiş olduğumuzu sanıyoruz., Son olarak, bunu kullanacak olanlara tavsiyemiz fevkalâde müteyakkız olmaları ve bir minerali tayin ettikten sonra, bunun özelliklerini muhakkak bir mineraloji ders kitabından okuyarak, bunların eldeki numune uyuş uymadığını karşılaştırmalarıdır* -

' *Orhan BAYRÀMGÎL*